

Dečji crtež

Tumačenje dečjeg crteža

- U dečjem uzrastu, crtež je prirodan način izražavanja kroz koji se prelama celokupnost neuropsiholoških funkcija.
- Deca nemaju fond reči kao odrasli i ponekad im je teže da na pravi način objasne ono što osećaju. Ipak - mnogo toga o duševnom životu i emocijama deteta, kao i načinu na koje ono vidi ljude i svet oko sebe se može saznati na osnovu dečijeg stvaralaštva, posebno crteža. Dete, naime, ne crta ono što vidi, nego ono što zna ili oseća, kako doživljava svet oko sebe – OPREZ – nekad dete može predstaviti i ljude ili objekte zaista onako kako ih vidi (primer oca sveštenika i crne boje)
- **INDIVIDUALIZOVAN PRISTUP!** U kontekstu detetovog života i sredine.

Dete i crtanje

- Većina male dece crta voljno s oduševljenjem. Međutim, deci je, uprkos tome što crtaju rado i bez zadržke, nadasve važno da se ono što su nacrtali može identifikovati. Ona se trude, sve dok nisu ubeđena da nacrtani čovek, pas, sto ili nešto drugo "izgledaju baš kako treba" .
- Crtanje za dete nije umetnost. To je jedna od aktivnosti i najiskrenijih načina dečjeg izražavanja. Polaskom u školu deca menjaju stav prema likovnom izražavanju. Tada se nalaze u situaciji da im od sposobnosti likovnog izražavanja zavisi ocena.

Gudinaf-Haris test crtanja ljudske figure

- Psihološkinja Florens Gudinaf od 1926. razvija koncept na osnovu kog **procenjuje inteligenciju dece (od 4. godine starosti) na osnovu crteža ljudske figure**. Ovaj test je i danas u upotrebi i poznat je kao Gudinaf-Haris test crtanja ljudske figure.
- Međutim, ovaj test koristi se uz druge razvojne testove, kao dopuna, ne kao samostalan. Postoji tesna povezanost između načina izražavanja i stupnja duševnog razvoja kod dece predškolskog, pa i školskog uzrasta.
- Dete često u crtežu izražava ono što ne ume da kaže usmeno ili ga u tome ometa okolina. Crtež je značajno sredstvo za izražavanje i oslobađanje dečjih potreba i drugih napetosti što upućuje na dijagnostički i terapijski značaj dečjih crteža.

- Crtež je ocenjivan na osnovu elemenata prikazanih na njemu (kojih je bilo čak 51!). Dobijeni IQ je pokazivao visoku korelaciju sa Bine-Simonovom skalom i pokazalo se da se test zaista može koristiti kao pokazatelj intelektualne zrelosti, ali u rasponu uzrasta od 6 do 10 godina jer se na uzrastu starijem od ovog upliću drugi ometajući faktori: gubi se motivacija za crtanje ljudske figure, umeću se elementi darovitosti i učenja, verbalna komunikacija postaje dominantna u opisivanju sadržaja i pojmova.

Ipak, nije ga preporučljivo koristiti izolovano, bez podataka o meri inteligencije na drugim testovima.

U neuropsihološkoj proceni deteta, ovaj test je višestruko dragocen:

- potpomaže lakše uspostavljanje kontakta, deca ga uglavnom rado prihvataju
- primena je jednostavna, a detaljan protokol za ocenjivanje je dovoljno informativan te se prvi podaci o detetu relativno brzo dobijaju.

Ovaj test je naročito koristan kod procene dece koja imaju izražene poteškoće u govorno-jezičkoj sferi.

Značaj dečjeg crteža

- Kroz crtež, sliku, možemo odrediti dečji odnos prema čoveku, objektu, porodici i svemu što voli ili ne voli, što zna i šta naglašava na crtežu ili izostavlja kao odraz socijalnih situacija i shvatanja objekata .
- Svaka faza u razvoju likovnog izražavanja ima svoje specifičnosti, što je opet povezano sa intelektualnim uzrasnim nivoom deteta i urođenom dispozicijom za ovu aktivnost.
- U koju grupu testova spada npr. Crtež ljudske figure?

Kroz ono što dete nacрта pratimo:

- njegov emocionalni i socijalni razvoj,
- koliko je dete intelektualno sazrelo,
- kako se odnosi prema okolini,
- kako doživljava bliske ljude,
- njegov stav prema svetu i slično.

Stadijumi u razvoju dečjeg crteža

Proučavanjem dečjeg crteža bave se psiholozi, pedagozi, likovni umetnici, pa se u literaturi može pronaći više podela. Budući da postoji više podela razvoja dečjeg crteža od strane psihologa, ovo je tek jedna od njih, ali često korišćena:

1. **škrabanje** (2 - 3 g),
2. **simboličko crtanje** (3 - 7 g),
3. **realistički crtež** (8-10 g).

1. Faza škrabanja

- Ova faza traje do treće godine. Crteži koji nastaju u ovom periodu su bez sadržaja. Nekada sasvim slučajno, crtež može ličiti na nešto. Ova pojava se naziva "slučajnim realizam".
- Dete počinje da crta u ranom predškolskom uzrastu čim počne da se slobodno kreće po sobi, dete uzima (najčešće slučajno) olovku i, podražavajući odrasle, počinje njome da crta. Rezultat su dečjeg rada - vrata i zidovi pokriveni naročitim šarama koje, nisu sređene, ni u pogledu ritma, ni rasporeda elemenata.
- Deca često žvrljaju i preko onoga što su nacrtali. Žvrljotine nastaju slučajnim pomeranjem ruke napred - nazad. Istražujući ovu aktivnost deca ovladavaju "tehnikom žvrljanja" i uspostavljaju kontrolu nad svojim pokretima.

2. Faza simboličkog crtanja

Ova faza traje od treće do sedme godine. Jedan od prvih prepoznatljivih formi koju deca crtaju u ovom periodu je **figura čoveka**. Faza crtanja ovakve ljudske figure naziva se faza punoglavaca.

Stadijumi simboličkog crtanja su:

1. **intelektualni realizam** – dete ne crta ono što zapaža, već modeli izgledaju onako kako ih dete doživljava;
2. zavisno od trenutnog raspoloženja dete će crtati različite veličine, predmeta i ljudi, a od istog zavisi i izbor boja;
3. dečiji crteži u ovoj fazi kao *rentgenski snimci* – potpuno transparenti. Primer je kuća koju dete nacrtava, a u kuci vidimo ljude ili predmete kao da su njeni zidovi providni. Jednostavno dete ne shvata još uvek detalje i to da se predmeti u prostoru poklapaju itd.

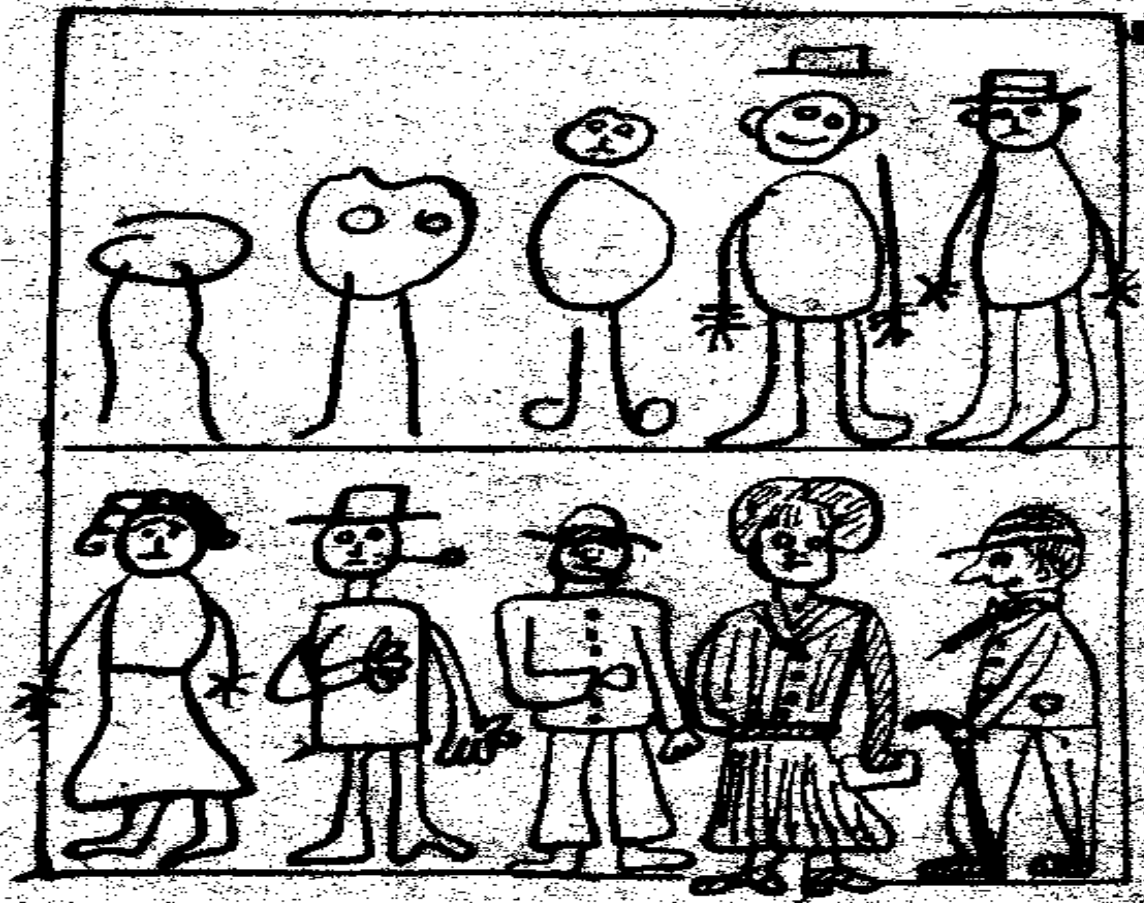

3. Realistički crtež

Razvoj likovnog izražavanja u ovom periodu tesno je povezan sa dečjim duševnim razvojem. Između devet i deset godina javlja se težnja kod dece da stvari nacrtaju onakve kakve stvarno jesu. U fazi koja nastupa, dete počinje da oseća nezadovoljstvo ako crtež ne ispadne kako ga je ono zamislilo. Tada se javlja problem, da deca počinju izbegavati crtanje kao sredstvo izražavanja jer ih loši crteži razočaravaju. Zato je deci na ovom uzrastu potrebno dobro likovno obrazovanje. Deca objektu pristupaju analitički, ima perspektivu i dubinu. Ovim u potpunosti ovladavaju između 12 - 14 godina.

Сл. 1 — Како деца на различитим ступњевима развоја цртају човека.

Ometanje dečjeg stvaralaštva

- Zbog nepoznavanja i nerazumevanja uloge i funkcije dečjeg stvaralaštva u razvoju dece može doći do njegovog ometanja. To se najčešće događa zbog želje okoline da nauči dete kako nešto nacrtati, naslikati i napraviti. Time se postiže obrnut učinak, umesto razvoja i interesa deteta za rad, dete obično odustane od svojih oblika i prelazi na više ili manje uspešno oponašanje datih uzoraka. Načini na koji se može ometati kreativnost možemo podeliti na dve grupe.
- Šta mislite na koji način se može ometati dečje stvaralaštvo odraslih?
- **Crtanje deci** - Ovo je najdrastičniji primer negativnog uplitanja u razvoj dečjih likovnih sposobnosti. Nacrtane oblike deca u biti ne razumeju, ali zbog autoriteta odraslih ona ih pokušavaju oponašati. Time se prekida prirodni način opažanja, shvatanja i stvaranja oblika kod dece i navikavaju se na pasivnost.
- **Ispravljanje dečjih oblika** - Svako podučavanje dece kako da nešto nacrtaju, naslikaju ili naprave narušava vlastita viđenja dece i stvara kod njih nepoverenje u vlastite oblike, te u njima budi osećaj nemoći i nesigurnosti.

Darovita deca i njihovi crteži

- U korišćenju prostora i kompozicije slike darovita deca su naprednija, ona spremno prihvataju izazov da prikažu grupu figura (dok druga deca to izbegavaju), a imaju izuzetno razvijeno vizuelno pamćenje.
- U jednom istraživanju, grupi dece uzrasta od 6 do 15 godina izložen je model keramičkog polarnog medveda koji se 15 minuta okretao na postolju ispred njih. Tokom naredne tri godine je u različitim intervalima od dece traženo da nacrtaju tu figuru. Rezultati su pokazali da je iz pamćenja prosečnog deteta tokom vremena iščilela vizuelna predstava modela medveda i ono je moralo da razmisli o tome kako bi polarni medved trebalo da izgleda.
- Većina talentovane dece je, nasuprot tome, zadržala u pamćenju čak i detalje poput: teksture, nagiba glave i blage zakrivljenosti tela!

Tumačenje dečjeg crteža

!!! Svako tumačenje zavisi od celokupne ličnosti deteta i može biti usko vezano za trenutna osećanja i opažanja malog umetnika!!!

- **Najviše su analizirani dečji crteži porodice**
- **Dete obično prvo nacрта za njega najbitniju osobu i ta osoba ide krajnje levo, ta figura je obično i najveća.**
- Ukoliko je dete sa tom osobom blisko, ono će sebe nacrtati pored te figure i onda će redom crtati ostale članove porodice. Isto tako najveća osoba na slici najverovatnije ima veliki psihološki uticaj na dete.
- **O porodici deteta govori nam i blizina likova na crtežu.**
- Ukoliko su udaljeni, vrlo verovatno su u toj porodici slabi kontakti, ako se preklapaju, verovatno se članovi porodice jedni drugima isuviše upliću u život.
- Ponekad dete izostavi nekog člana. Dete je svesno koga ima u porodici, ali ponekad ima otpor da nacrtá nekog, posebno ako su u pitanju mlađa braća ili sestre, jer je pomalo ljubomorno. Kada izostave oca, što rade češće nego da izostave majku, njihovo najčešće objašnjenje je „tata je na poslu“.

- Ono što treba posmatrati na dečjem crtežu jeste - *kako dete upotrebljava linije* (da li zadebljava neke površine i da li naglašava pojedine delove) i *kako raspoređuje stvari u prostoru*.
- Kada dete mnogo *senči crtež*, to često može ukazivati na *anksioznost*, a ukoliko podebljava neke delove tela – recimo, šake je zatamnilo ili je podebljao linije šake ili ih nije ni nacrtalo, to ukazuje da dete sa tom osobom ne može da ostvari kontakt.
- Maštoviti vole da crtaju krugove, blage oblike. Suprotno njima, živahno dete više voli uglove, ravne crte.
- Isprekidane linije mogu ukazivati na nesigurnost.
- **Ako dete crta više figura, a nekoj posveti mnogo više pažnje i truda, to znači da mu je taj predmet i veoma bitan.**
- Dete koje je sigurno u sebe i ima samopuzdanja sebe će uvek smestiti u centar crteža.

- Najbitnije je da posmatramo način na koji dete crta i šta izostavlja na crtežu. Ukoliko sebe nacрта bez očiju ili ušiju, to ukazuje da ima potrebu da se od nekih stvari skloni ili želi da se zaštiti. Ponekad na crtežima nedostaju stopala, što govori o tome da dete ima doživljaj da nigde ne pripada. Ako dete crta roditelje bose, bez stopala ili nogu, to može značiti da nema dovoljno poverenja u njih i da mu je potrebno više sigurnosti.
- Kada se posmatra dečji crtež, **uvek mora da se uzme u obzir nekoliko aspekata, pre svega šta je dete nacrtalo, okolnosti u kojima crta, u kom je uzrastu, jer trogodišnjak ne crta isto kao dete od osam godina.**
- Ako na papiru ima mnogo precrtavanja prikazanih likova i predmeta, dete verovatno plaši da će pogrešiti i da neće nacrtati sliku dobro kao ostala deca: **treba pohvaliti njegovu sposobnost i veštinu i otvoreno mu pokazati ljubav koju osećate za njega.**
- Kad je potez prenaglašen, do te mere da je dete gotovo probušilo papir, često je u pitanju dosta agresivno i hirovito dete.

Neki od simbola i njihova povezanost sa članovima porodice

- **Sunce u dečjoj podsvesti predstavlja oca.** Ako je zamračeno ili previše udaljeno od ostatka crteža, može označavati potrebu za većom komunikacijom sa ocem.
- **Crtež kuće uvek predstavlja porodicu i ako ga dete crta tako da ima sve elemente – krov, prozor i vrata, to znači da se u porodici oseća bezbedno i zaštićeno.** Kada mališan nacrtá kuću u jarkim bojama, sa svim osnovnim elementima: krovom, prozorima, vratima, ono je zapravo prikázalo kako se oseća u svojoj porodici, a oseća se sigurno, voljeno i srećno.
- Kuća je takođe i simbol majke.
- **Crtež drveta oslikava emocionalno stanje deteta.** Ako je drvo veliko, sa razgranatom krošnjom i zauzima centralno mesto na papiru, dete se razvija u jaku i samosvesnu licnost.

BOJE – najčešće opisuju emocionalni život deteta

- Iako se do nedavno verovalo da **crna boja** ukazuje na određene emotivne probleme, psiholozi tvrde da je podjednako koriste i inteligentna deca. Naravno, ona ne sme da bude jedini izbor.
- Ekstrovertno i zadovoljno dete koristiće tople i žive boje, najviše **narandžastu**, **žutu** i **crvenu**, dok će nežno i mirno dete češće koristiti svetlije nijanse **plave** i **zelene**.
- **Braon** koriste mališani kojima je higijena jako važna, dok mnogo **bele boje** može da bude znak nesigurnosti. Previše **ljubičaste** može ukazivati da dete želi jači oslonac, da je po nekim pitanjima nesigurno ili da mu je potrebna podrška.
- Sa godinama se smanjuje količina **žute** i **plave**, a povećava upotreba **crvene** i **zelene** boje.

Znaci koji zabrinjavaju

- **Ako od 4. godine pa na dalje primetite neki od ovih znakova u dečjem crtežu, bilo bi dobro da porazgovarate sa detetom, a tek onda potražite savet psihologa:**
 - **Ukoliko dete crta nepovezane delove tela, kao na primer, odvojene ruke od trupa, jedne ruke nema.**
 - **Ako organi koji treba da budu u paru nisu u paru.**
 - **Ako je haotičan crtež sa mnogo linija koje se ukrštaju.**
 - **Ako radi crteže koji imaju mnogo debelih linija i ako pritiskom olovke pravi udubljenje u papiru.**
- **Čudovište sa hiljadu očiju, malo i prekriveno sunce, vrlo tanak i jedva vidljiv potez olovkom.**

Sve su to različiti elementi crteža koji mogu ukazivati na blagu nelagodnost kod dece.

Sva ova tumačenja se moraju uzeti sa rezervom i neophodno je posmatrati čitav kontekst crteža!!!

- **Negujte različitost, prihvatajte maštu. Pomozite detetu da se oslobodi, da ne strahuje.**
 - Omogućite mu korišćenje raznih tehnika, izbegavajte flomastere. Znajte da se bolje uči olovkom nego bojicom. Ne zaboravite vežbe oblikovanja. Kupite papire raznih formata, od najmanjih do velikih.
- **Precrtavanje i kopiranje su značajni za sticanje bazičnih veština.**
 - Precrtavanje geometrijskih oblika dozvoljavati. Takođe, omogućiti detetu da posmatra roditelja dok crta- time dete uči pokret, držanje. Ali ih nikako ne navikavajte na pasivnost. Oko 8, 9 godina- teže realizmu, potrebna im je pomoć i često će je i sami tražiti. Ako je ne dobiju, odustaju od daljeg crtanja.
 - **Sa 11 godina se pravi talenat za crtanje iskazuje i prepoznaje.** Osnovne tehnike se uče. Teško je biti kreativan, ako ne znaju da nacrtaju osnovne oblike. I kroz fazu pomoći i podučavanja dozvolite im da se iskažu.

